

VELIKO MUZIKE ZA MALO DENARJA

29. puljskemu festivalu na rob

Film

Jugoslovanski film je optimistična umetnost: slabše ko nam gre, boljše nam kaže. Celo tako zelo dobro, da so republiški centri za ne še čisto jubilejni 29. festival jugoslovanskega igranega filma prijavi kar 32 filmov, kar bi bil rekorden pridelek v zgodovini puljskih prireditev. Filmsko ljudstvo, podučeno od primerov, se je že ustrašilo katastrofe, ko sta zadnji hip stisnila rep med noge dva producenta in puljsko areno rešila pred najhujšim.

Videli smo torej trideset filmov: daleč največ, enajst, so jih prispevali srbski producenti, iz Slovenije in Hrvaške so poslali po pet filmov, iz Bosne in Hercegovine tri, iz Črne gore dva, prav toliko iz Vojvodine, Kosovo in Makedonija pa sta se izkazala s po enim izdelkom. Skratka — vsa reč nas je stala takole med tridesetimi in štiridesetimi milijardami, nekatere med nami več, druge manj.

Če vzamemo v obzir, da so trije med prikazanimi filmi sami zgoltali polovico proračuna, je jasno, da je večina tenko piskala. Goran Marković je posnel *Variolo vero* s 600 starimi milijoni, njegov beograjski kolega Miša Radivojević pa je v festivalskem biltnu zapel žalostinko na temo, kaj pomeni stabilizacijsko obnašanje.

»Jaz sem eden tistih srečnežev«, pravi Radivojević, »ki se mu nekako še posreči, da ustvarja kontinuirano. V zadnjih petih letih sem posnel štiri filme in prav gotovo bi lagal, ko bi rekel, da ne vem kako in na kakšen način. Ker to vem. Odločil sem se, da se ne oziram na razmere, v katerih delam. Kaj to pomeni? To pomeni, da sem se odločil, da napravim samomor z delom na filmu: da zapostavim in uničim vso vsebino zasebnega življenja na račun filma — družino, zadovoljstvo, materialno in

zdravstveno varnost, prijateljstva in podobno. Tu je le še film, pravzaprav poskus, kako realizirati nekatere izmed filmskih idej, ki jih nosim v glavi. (Je med drugim avtor filma *Malo čez les* oziroma *Bube u glavi*. — M. S.) Če gre v normalnih razmerah, a to ne gre, to pomeni: namesto na 35 na 16, če ne na 16 pa na 8 mm. Če se da za 50 % honorarja, če niti za 25 % odstotkov ne, potem zastoj. Dolgovi rastejo, prijatelji vas zapuščajo, vsi se vas odrekajo, kritike so vse ostrejšje, že je slutiti vaš fizični konec... Toda dosegli ste svoje: ustvarjalno kontinuiteto! Od tod in tako najboljša mogoča stvar na svetu — filmi brez ustvarjalca, ki bi jim bil v napoto. Samo filmi mrtvih avtorjev so deležni dostojnega obravnavanja kritike in občinstva. Samo takšne filme ocenjujejo relativno objektivno, s primerno dozo spoštovanja, katere živi niso deležni. To je torej recept tega mojega nekrologa: odrecite se življenju in imeli boste filme. Preprosto, kajne? Kljub temu pa obstajajo v jugoslovanskem filmu režiserji, ki delajo v odličnih in regularnih razmerah. Povedal vam bom kako. Že zdavnaj so umrli, a se to ne ve!«

Miša Radivojević je za film *Živeti kot vsi normalni ljudje* (!) prejel zlato areno za režijo in je tako v odsotnosti prvega nagrajenca de facto, če že ne de iure, zmagovalec letošnjega puljskega filmokaza. A to je samo del zgodbe o malih denarcih in veliki muziki. Druga plat je manj subjektivno obarvana. Distributerji, ki so v novih deviznih razmerah prav tako že pričenjali slutiti svoj konec, so se prelevili v koproducente domačega filma, še posebej, ker je ta ob povečanem obisku poslal tudi investicijsko zanimiv. Deviz sicer ne prinaša, vsaj ne v obilju, toda bolje vrabec v roki kot golob na strehi, bolje drži ga kakor lovi ga. In so vrabca trdo prijeli. Kajti drugod po svetu, na primer v Srbiji, stvari niso tako urejene kot v deželi Kranjski, kjer se filmi (izgube)

pokrivajo z dotacijo. Jok, brate! Dotacije so, v principu, toda še več jih bo, če bo film, ki ga kanite posneti, za kaj. Če bo zanič, se zanje obrišite pod nosom. In tu je kleč! Kako bi namreč ubogi odborniki, delegati in drugo delovno ljudstvo vedelo, kako je s filmom, ali je za kaj ali ni, če ne tako, da sedež zložno prešteje osvojene nagrade in trofeje in nato modro izjavi: tebi toliko, njemu pa še toliko ne. Vespazijanova arena pa je že po svojem poreklu in izvirni namembnosti kraj, kjer se te stvari po najkrajši poti uredijo. Palec gor, palec dol, pa je. Zato se filmsko ljudstvo tja tudi ne odpravi kot na popoldanski sprehod. Krjavelj, ki v lepi slovenščini zagotavlja, kako je svoj čas hudiča na dvoje presekali, tu nima kaj iskati. Tudi razni Hamleti, ki ne vedo, kaj bi, tu ne uspevajo najbolje. Ali ga je (presekali) ali ga pa ni, nek se vidi

razkoš. V areno se velja odpraviti tako, kot se je Krpan odpravil v cesarske hleve, po načelu izvuci-potegni torej. Slovenci pa smo nežne in, kako bi rekli, vsaj subtilne duše. Poslali smo v Pulj svoje kobilice, Krpani pa so ostali pri Sveti trojici. Zakaj že davno poprej se je med krščanskim ljudstvom razširil glas in raznesla beseda: levom nas vržejo.

Pa ni bilo čisto tako. Kajti civilizacij je več vrst: ena je rimska, druga je puljska. Naša. Mnogo bolj napredna in iznajdljiva. Njeni predstavniki, zbrani v puljski žiriji, so »eklatantno« pokazali, kako ostane lev lačen in koza cela. Tako smo zmagali, vsi po vrsti. Slovenci, večinoma v odsotnosti, a enako udarno kot drugi, ki jim je bila zmaga mnogo bolj potrebna. Nasvidenje v naslednji vojni!

Marjan Strojan

ALEŠ BERGER, DADAIZEM, NADREALIZEM

Književnost

Študija* nas seznanja s spoznanji evropske umetnostne in literarne vede o vprašanih dadaizmu in nadrealizmu, hkrati pa zapolnjuje ogromno vrzel, saj takšnega pregleda še nismo imeli.

Knjižica je razdeljena na tri relativno samostojne enote: Dadaizem, Nadrealizem, Dadaizem in nadrealizem pri Slovencih, pri čemer so pri obeh avantgardnih smereh v ospredju vprašanja o izvoru in pomenu obeh izrazov ter časovnem in prostorskem okviru. Razvoj dadaizma in nadrealizma opisuje Berger kronološko in pri tem omenja najpomembnejše avtorje ter njihovo dejavnost. Popolnoma razumljivo je, da ima Bergerjeva študija zaradi osnovne-

ga namena, koncepta in izhodišča edicije, v kateri je izšla, v ospredju poglede na literaturo oz. literarni dadaizem in nadrealizem. Na druga umetnostna področja posega redko, večinoma le z naštevanjem.

Za Bergerjev pristop k nekaterim temeljnim vprašanjem dadaizma in nadrealizma lahko na splošno rečemo, da ni dovolj problemski. Vse preveč je namreč dokončnih sodb in premalo utemeljevanja za ali proti. Prav tako Berger ne odpira nekaterih zanimivih problemov, ki se kažejo ob dadaistični in nadrealistični dejavnosti, npr. ustvarjalnosti F. Picabije, M. Duchampa in M. Raya, ki je na meji dadaizma in nadrealizma. Včasih pa se kaže kot pravi eklekticizem stilov (posebej pri Duchampu). Na tem primeru bi se pokazala (ne)razpoznavnost obeh umetnostnih smeri.

Morda bi bilo dobro, če bi Berger analiziral pomen prve svetovne vojne pri oblikovanju dadaizma. Pač pa omeja spodbude, ki so dale viden pečat

* Aleš Berger, Dadaizem. Nadrealizem. Literarni leksikon, štirinajsti zvezek. Državna založba Slovenije 1981. Ureja uredniški odbor: Darko Dolinar... Glavni urednik Janko Kos. Edicijo zasnoval Anton Ocvirk. 85 str.